

Ivan Marazov, *Mitologia na Trakite*, Sofia 1994, Sekor, 239 stranica,
84 crno - bijelih fotografija, 11 fotografija u boji, bibliografija

Recenzija
Book review
Primljeno:
Received: 1995.05.10.

Boris Olujić
HR-10 000 Zagreb, Hrvatska
Odsjek za povijest
Filozofskog fakulteta
I. Lučića 3

Od Karpata na sjeveru do Egejskog mora na jugu, od rijeke Morave na zapadu do Crnog mora na istoku, prostire se Trakija. Od najstarijih vremena, ovaj je prostor predstavljao most koji spaja Europu s Malom Azijom i Bliskim istokom.

Hrabri, ali neorganizirani Tračani, mudri kao vjerski učitelji, ali ne i kao vladari i upravitelji, ostaju na samoj periferiji antičkoga svijeta. Grci ih stoga smatraju barbarima, nekulturnim ljudima. Ipak, ova je misteriozna i nepoznata zemlja, svojim kulturnim i duhovnim bogatstvom, znatno utjecala na grčku religioznost.

"Mitologia na Trakite" predstavlja pokušaj rekonstrukcije tračke mitologije. Autor ove vrijedne knjige, prof. dr. Ivan Marazov, radi na Institutu za iskustvoznane Bugarske Akademije Znanosti, a do sada je napisao čitav niz rasprava i monografija o mitologiji, ritualima, tračkoj umjetnosti.

Knjiga je podijeljena u tri dijela. Prvi je posvećen tračkom panteonu, drugi herojima, a treći jezicima mita.

U prvom dijelu knjige autor rekonstruira trački panteon s opisom funkcija i djelokruga najvažnijih božanstava. Borac sa zmajem predstavlja prvo božanstvo koje osvaja autorovu pažnju. U indoeuropskoj mitologiji, bog vjetra sadrži u sebi i funkcije zmajborca. Borba boga sa zmajem jedna je od najvažnijih mitoloških tema. Izraz je antagonizma divlje prirode, divljaštva i reda, zakona. Konačna pobjeda boga znači pobjedu zakona, reda i napretka.

Sljedeće božanstvo tračkog panteona je trakijski Ares-Kandaon, trački bog rata. Ovo je vojno božanstvo prikazano u vučjem obliku, kao vučji bog. Kao i većina indoeuropskih bogova rata i ovaj je bog identificiran s grabežljivim vukom. I Herodot, govoreći o tračkom panteonu, spominje Aresa. Ovo se tračko božanstvo, prema autorovoj tvrdnji, nije znatnije razlikovalo od vojničkih božanstava u drugim indoeuropskim narodima.

Velika boginja Bendida tračko je božanstvo o

kojemu je sačuvano najviše pisanih podataka. Autor boginju plodnosti Bendidu ne gleda samo u mitološkom odrazu, već i u njezinom sociološkom značenju. U arhaiskom društvu žena je djevojka ili supruga, znači u virginalnom ili matronalnom statusu. Boginja je najčešće prikazana kao lovkinja. Bendidu autor ne spaja samo s grčkom boginjom lova, Artemidom, već i s Atenom. Naime, i Bendida je prikazana kao ratna boginja. Iz autorove analize vidljivo je da Bendida ujedinjava naizgled nepomirljivu matronalnu i virginalnu ulogu majke i djevojke, vojne boginje, lovkinja, Demetre i Kore, Hekate i Kibebe.

Hestija, boginja ognjišta, igrala je važnu ulogu u organiziranju društvenog života u Trakiji. Ona predstavlja indoeuropsko božanstvo koje je utjelovljivalo okupljanje oko vatre, oko zajedničkih vrijednosti. Premda slabo zastupljena u izvorima, ova je boginja zauzimala važno mjesto u tračkom panteonu.

Božica Kotis u tračkom se panteonu pojavljuje zajedno s Bendidom. Ritual misterijskog slavljenja ove božice poznat nam je u sjenkama. Marazov naglašava značenje auditivnog koda u štovanju božice, tako da je ogromnu važnost u njezinu kultu imala muzika.

Dioniz je također jedno od božanstava za koje je od drevnih vremena smatrano da je tračkog porijekla. Autor potcrtava orgijastičnost, kao najbitniju komponentu Dionizova kulta u Trakiji i njegovo značenje kao boga zaraznog entuzijazma i energije.

Trački Apolon sljedeće je božanstvo kojemu je Marazov posvetio veću pažnju. On Dioniza i Apolona ne stavlja u suprotstavljene odnos htoničnosti i solarnosti, dionizijskog i apolinijskog, već u odnos međusobnog dopunjavanja.

Na kraju svog izlaganja o tračkom panteonu, autor je posvetio čitavo poglavlje odnosu tračkog panteona i trodijelnog ideološkog, indoeuropskog modela. Na temelju kratke analize i pokušaja da svakoj od tri funkcije ovog modela atribuiraju pojedino tračko božanstvo, zaključuje na

kraju da trački panteon nije moguće opisati u terminima trodijelne indoeuropske ideologije.

Drugi dio knjige posvećen je tračkim herojima. Već su antički suvremenici smatrali Amazonke tračkim proizvodom. Autor, međutim, u Trakiji ne nalazi izričit spomen Amazonki, kao što je to bio slučaj kod Skita.

Tračka je mitologija poznavala i Kentaure. Neki prikazi Kentaura daju odraz tračkog boga rata, a zoomorfne crte daju ratu poluživotinjski karakter.

Hera i Belerofont dva su grčka heroja koje su Tračani vidjeli kao heroje koji su imali zadaću da svijet spase od kaosa.

Jedna od najkarakterističnijih figura tračke mitologije svakako je Trački konjanik. Pred nama nije nikakvo individualizirano božanstvo već jedan omnipotentan, polifunkcionalan bog/heroj. Prema natpisima, vidljivo je da su mu se Tračani obraćali u najrazličitijim prilikama, od molbe da zaštiti gradska vrata do molbe da bude spas od ugriza bijesnog psa.

Tračka mitologija, prema mišljenju Marazova, donosi obrasce u kojima se odražava običajno pravo. Svaki narušitelj ovih normi, ugrozitelj normalnog funkcioniranja života, ima svoj mitološki primjer. Mit na taj način opisuje prijestupe, prestupnika, te društvene i kozmičke posljedice samoga prijestupa. Prijestupnik se pretvara u grabežljivog vuka, što je u skladu s indoeuropskim običajnim pravom koje je prijestupnike identificiralo s vukovima. Trački mitovi o Harpalike, Harpaliku i Likurgu otkrivaju indoeuropsku strukturu mita o prijestupnicima, ljudima izvan zakona.

U antičkom svijetu Tračani su bili na glašu kao specijalisti za tajna znanja. Heroji, šamani i proricatelji česti su u tračkoj mitologiji. Jedan je od njih Orfej. Također i Zalmoksis, heroj, svećenik, učitelj, mudrac, predstavlja još jednu mitsku figuru u grčkim izvorima, za koju Marazov tvrdi da je tračkog porijekla.

U tračkoj mitologiji vidimo da je šaman, žrec, imao izuzetno važnu ulogu u društvu. Zalmoksis i Orfej utjelovljuju vlast kao sakralnu vlast, a vladara kao

religioznog reformatora, zakonodavca i svećenika. Njima je sredstvo kojim mijenjaju svijet njihova vjerska funkcija, a ne rat.

Treće poglavlje je posvećeno različitim jezicima kojima progovara mit. U horizontalnom modelu svijeta, Marazov vidi značenje posebno u odnosu čovjeka prema prostoru, centar - periferija, kao i u orijentaciji lijevo - desno te naprijed - natrag.

U prikazima se velika pažnja obraća lijevom ili desnom, pa je tako od najstarijih vremena lijeva strana pripisivana ženi. Ognjište, drevna metafora društvenog centra, u Trakiji je često ukrašavano krugom upisanim u kvadrat.

Vertikalni model svijeta sastoji se od tri zone, gornje, srednje i donje. U tračkim mitovima planina, drvo, mogila imaju vrlo važnu ulogu kao oznake prostora. Mogile su u mitu i ritualu vjerojatno glumile planinu.

Vrlo je zanimljivo autorovo izlaganje o različitim kodovima mita, kao životinjskom, biljnom, predmetnom, astralnom kodu. U različitosti načina na koji drevni Tračani "pričaju" svoje mitove, Marazov otkriva na antropološki način čitav niz sastavnica samog tračkog društva, ali i otkriva na koje je načine trački čovjek doživljavao svijet oko sebe.

Knjiga Ivana Marazova predstavlja preglednu sintezu tračke mitologije. Posebna je vrijednost ove knjige što Marazov tračku mitologiju ne promatra odvojeno, samu za sebe. Naime, on detaljno objašnjava fenomene tračke mitologije, uspoređujući ih s grčkom, hetitskom, babilonskom, indijskom mitologijom, pa i bugarskim folklorom. Njegov pokušaj rekonstrukcije tračke religije i mitologije ne otkriva nam samo mitološki svijet već nam daje i dosta podataka o samom tračkom društvu u antičkom razdoblju.

Možemo samo pozdraviti pojavu ove knjige, sa žaljenjem da se nije pojavila i na svjetskim jezicima.